

Pojam nijemog u tradiciji muslimana

Orhan Jašić¹ i Zuhdija Hasanović²

Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu

Sažetak

U prvom dijelu rada ukratko je razmatran pojam nijemi, koji u fizičkom smislu predstavlja tjelesnu nemogućnost verbalnog iskaza (*afazija*). Osim toga, prezentirano je razumijevanje fenomena nijemosti u prenesenom smislu odnosno veza između šutnje i nijemosti. Potom je teološki razmatran navedeni termin prvenstveno iz religijsko-moralnog rakursa. Zatim je u nastavku rada posvećena pažnja ličnosti Božijeg poslanika Zekerijjaa, koji u jednom vremenskom periodu nije posjedovao sposobnost jezičnog govora, te je komunicirao neverbalno (ar. *išārah*), točnije pokretima tijela, a što mu je, prema vjerovanju muslimana, bio znak istinitosti nagovještaja koji mu je Bog darovao. Također smo u radu reflektirali pojam nijemi u predajama Božijeg poslanika Muḥammeda.

Ključne riječi: nijemi, šutnja, moral, Zekerijja.

---

¹ Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, Ćemerlina 54. E-mail: orhan.jasic@fin.unsa.ba

² Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, Ćemerlina 54. E-mail: hzuhdija@yahoo.com

Uvod

Prema teološkom nauku muslimana život je dar Božiji koji je ispunjen tajnom, ali i veličanstvenošću Božijeg stvaranja. Sukladno tome detektira se da je čovjek zapravo putnik na ovome svijetu, koji putuje od prvotne ovozemaljske životne postaje tj. udahnuća duše u fetus, te bivstvuje sve do konačne ovozemaljske tačke znane kao smrt, tj. preseljenja na Drugi svijet (ar. *Āḥirah*). Za vrijeme egzistiranja na ovome svijetu religiozni čovjek se duhovno, ćudoredno i tjelesno uzdiže, kao vjernik i moralna osoba. Tom prilikom susreće se i sa brojnim izazovima, pri čemu neki od njih mogu biti fizičke i duhovne naravi.

Među pripadnicima ljudske vrste, ali i vjernicima, primjetne su i različite populacijske skupine i pojedinci, budući da su neki od njih obdareni određenim čulima kako duhovnim tako i fizičkim, dok neki pak nisu. Zbog toga je, između ostalih, moguće govoriti o slijepim, gluho-nijemim, gluhim, nijemim i drugim ljudima sa posebnim potrebama. U ovome radu nećemo reflektirati sve navedene skupine³, nego ćemo obratiti pozornost samo na fenomen nijemosti.

Naime, pod pojmom nijemi u literaturi se najčešće misli na osobu koja ne posjeduje dar govora, tj. fizičko svojstvo utkano u ljudsko biće u formi biološke nemogućnosti ispoljavanja govora (lat. *afazija*).

U prenesenom smislu, termin nijemi može označavati osobu koja šuti odnosno ne želi govoriti⁴, kako iz moralnih tako i poročnih razloga. Stoga nijemost može biti prouzročena unutarnjom potrebom čovjeka da ne izgovori ružnu riječ, kako sugovornik ne bi bio povrijeđen. Nasuprot ove pozicije, nalazi se vrsta nijemosti protkana šutnjom, tj. kada je neophodna verbalna intervencija zbog zaštite moralnih vrijednosti, a ona u datom trenutku biva izostavljena, prešućena.

Ovom prilikom u tekstu nećemo značajniji akcent staviti na pojam šutnje u širem kontekstu, nego samo u mjeri u kojoj sukladiraju razumijevanju pojma nijemog u fizičkom i moralno-duhovnom kontekstu.

³ Ovom prilikom zahvaljujemo se prof. dr. Samiru Begleroviću na korisnim prijedlozima prilikom izrade ovoga rada.

O fenomenu slijeposti u tradiciji muslimana napisan je tekst: Orhan Jašić, Zuhdija Hasanović, "Slijepi u islamu", *JADR: Europski časopis za bioetiku I* (4/2013.), str. 385–404.

⁴ Usp. Dževad Jahić, *Rječnik bosanskog jezika*, tom 7, Sarajevo, 2014. str. 366.

Dakako pojam nijemi ćemo razviđati u nastavku teksta iz muslimanskog vjersko-teološkog motrišta, tj. na temelju muslimanske tradicije.⁵

Nijemi u Qur'ānu

Pojam nijemi spominje se na šest mjesta u Časnome Qur'ānu; pet puta se navodi u pluralu i jednom u singularu. U Qur'ānu dominira upotreba termina nijemost u dogmatskom kontekstu (na pet mjesta) označavajući pri tome ljude koji su “nemoralno nijemi” budući da ne percipiraju poruku niti iskazuju odgovor tokom poziva ka Istini. S druge pak strane, samo na jednom mjestu biva specificirana osoba koja ne posjeduje dar govora.

Iz konteksta u kojem je riječ *nijem* (*abkam*) navedena u nekoliko stavaka (ar. *ayāta*) može se razmatrati i u prenesenom smislu, tj. da se odnosi na čovjeka koji biva bez glasa u trenutku neophodnosti promoviranja dobra.⁶ Zato bismo ovaj oblik nijemosti okarakterizirali, kao što je prethodno navedeno malo slobodnijom sintagmom “nemoralna nijemost”. Upravo na tragu ove vrste nijemosti u dva kur'ānska stavka

⁵ Prilikom eksplikacije pojma muslimanska tradicija, važno je istaknuti njenu dihotomiju na *Traditio Constitutiva* (ar. *Naṣṣ*) i *Traditio interpretativa*. Za *Traditio Constitutiva* (ar. *Naṣṣ*) se može kazati da je smjerodavna i mjerodavna za muslimane, jer njeno polazišno načelo jeste – *vjerujem*. U nepresušna izvorišta *Konstitutivne tradicije* se ubrajaju Qur'ān i sunnet koji otjelovljuju glavne izvore religije islāma, te ih je nemoguće promatrati odvojeno budući da oba muslimanska sveta vrela predstavljaju komplementarne dijelove homogene cjeline. Za muslimane je Qur'ān neponovljiva i nezamjenjiva Riječ Božija objavljena Muḥammedu zapisana u zbirkama, prenesena vjerodostojnom predajom, a samo Njegovo recitiranje pobožno je djelo. Nadalje, *sunnet* ili *ḥadīt*, predstavlja uzornu praksu Božijeg Poslanika, koja konstituira i normira religioznu praksu muslimana i na kojoj se temelji cjelokupni život muslimana, tj. vjerovanje, moral, znanost, kultura i civilizacija, a biva zaokružena smrću Božijeg poslanika Muḥammeda. (Usp. Adnan Silajdžić, „Značenje i značaj islamske tradicije“ u: *Islamska tradicija Bošnjaka: izvori, razvoj i institucije, perspektive*, Zbornik radova s naučnog skupa održanog 14–16. II. 2007. u Sarajevu, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 2008., str. 13). *Traditio interpretativa* jeste razumijevanje, percepcija i interpretacija Konstitutivne tradicije. U interpretativnu se tradiciju ubraja, utemeljen na konstitutivnoj tradiciji, cjelokupan intelektualni rad muslimanskih znanstvenika od vremena Božijeg poslanika Muḥammeda, do danas, poput komentara Qur'āna (*tafsīr*), komentari *hadiskih* zbirki (*ṣurūḥ*), djela iz prava, mnogobrojna djela iz *teṣawwufa*, morala, filozofije, književnosti i drugih znanstvenih disciplina. (Usp. Adnan Silajdžić, *Ogledi o sunnetu i hadisu*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2019., str. 59–71).

⁶ 2:18, 171, 6: 39, 8:22, 16:76, 17: 97.

(*ayāta*) deskribirane su persone, koje ignoriraju Riječ Božiju, bez obzira što posjeduju tjelesni dar govora.⁷

Tako se, između ostaloga, u ovu skupinu ljudi mogu svrstati i poricatelji Božijih znakova, kao i općenito pripadnici ljudskog roda nezainteresirani za prihvaćanje Istine.⁸ Neke egzegete su mišljenja, da su zapravo najlošija bića ljudi koje je Bog obdario umom, sluhom i govorom, a oni pak zanemaruju krijepostan način življenja⁹. Međutim, u Qur'ānu se i kao kazna na *Posljednjem sudu* ističe nijemost, gluhoća i sljepoća.¹⁰

U prethodnim recima bilo je primarno govora o ljudima koji su protivnici Istine i moralnog djelovanja, i bez obzira što posjeduju zdrave organe recepcije (sluha, vida, govora) i dalje prebivaju u "nijemosti". Njihov duševni habitus (ar. *ḥāl*) sukladira teološkom pojmu *qubḥa* (loše, ružno, zlo, poročno), na čijoj dijametralnoj strani je pozicioniran pojam *ḥuṣna* (lijepo, dobro).

Nasuprot nabrojanim kategorijama ljudi, koji ordiniraju sukladno načelu *qubḥa*, djelovali su odabranici Božiji (ar. *ar-rusul*). Jedan od njih bio je i časni Zekerijja¹¹, kojem je dar govora bio uskraćen u jednom trenutku njegova života. Blagoslovljenom Zekerijjau je u poznome periodu njegova života Svemilosni objavio da će dobiti sina.¹²

⁷ "Gluhi, nijemi i slijepi su, nikako da se osvijeste." (2: 18.) "Gluhi, nijemi i slijepi – oni ništa ne shvaćaju!" (2: 171).

⁸ "A oni koji dokaze Naše poriču gluhi su i nijemi, u tminama su. Onoga koga hoće – Allah ostavlja u zabludi, a onoga koga hoće – na Pravi put izvodi." (6: 39). "Najgora bića kod Allaha su oni koji su gluhi i nijemi, koji neće da shvaćaju." (8: 22).

⁹ "Allah vam navodi kao primjer dvojicu ljudi od kojih je jedan gluhonijem, koji ništa nema i koji je na teretu gospodaru svome – kud god ga pošalje, nikakva dobra ne donese. Da li je on ravan onome koji traži da se pravedno postupa, a i sam je na Pravome putu?" (16: 76).

¹⁰ "Onaj kome Allah ukaže na Pravi put – na Pravome putu je, a onome koga u zabludi ostavi, tome, mimo Njega, nećeš naći zaštitnika. Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe; boravište njihovo bit će Džehennem; kad god mu plamen jenja, pojačat ćemo im oganj." (17: 97).

¹¹ Tokom razmatranja ličnosti blagoslovljenog Zekerijjaa, neophodno je naglasiti, da se uočavaju određene diferencijacije u poređenju sa biblijskom slikom svećenika Zaharije, premda se mogu primijetiti u nekim komparativnim segmentima i određene sličnosti. U ovome radu je riječ o viđenju blagoslovljenog Zekerijjaa u tradiciji muslimana, zbog čega je primijenjen u teološkoj eksplikaciji klasični muslimanski znanstveni metod kazivanja o Božijim poslanicima (*ḥabar ar-rusul*).

¹² "O Zekerijja, javljamo ti radosnu vijest da će ti se dječak roditi, ime će mu Jahja biti,

Prilikom objavljivanja ove poruke Zekerijja ostaje nijem egzistirajući pod znakom šutnje.¹³ Tim povod Svemilosni poziva blagoslovljenog Zekerijjaa da Ga se sjeća i u nijemosti, jer spuštena Riječ izvodi čovjeka iza granica jezika.¹⁴ Imajući kazano u vidu, nijemost niukom slučaju, ne predstavlja suzdržavanje od svjedočenja vjerovanja i činjenja dobra, jer, upravo u tišini šutnje, tj. nijemosti u kojoj se pokorava Bogu, biva izrečen poseban odziv i izraz pokornosti Dragome Bogu.¹⁵

Bez obzira na tjelesnu suzdržanost ispoljavanja govornog jezika Glasonoša Riječi Božije Zekerijja je kontinuirano komunicirao s ljudima prvenstveno neverbalnim (simboličkim) iskazom¹⁶, a Dragome Bogu se obraćao putem molitve srca (ar. *dīkr*). Period njegove nijemosti, tj. simboličke komunikacije neverbalnim iskazom, predstavlja i razdoblje strpljivosti, neophodno kako bi pronašao istinski način manifestiranja svoje fascinacije, radosti i divljenja rađanju novog života. Blagoslovljeni Zekerijja, u bezglasju kao obliku nijemosti demonstrira ushićenje što će dobiti sina Yaḥyāa, koji će i sam kasnije biti poslanikom Božijim.

Kada je u pitanju razumijevanje fenomena nijemosti prekrivenog plaštom šutnje zaradi očuvanja čednog načina življenja bitno je istaknuti i primjer časne Merjem, koja je živjela u vremenu Blagoslovljenog

---

nikome prije njega to ime nismo htjeli dati.“ „Gospodaru moj“ – reče on – „kako ću imati sina kad mi je žena nerotkinja, a već sam duboku starost doživio?“ „Eto tako!“ – reče. „Gospodar tvoj je rekao: 'To je Meni lahko, i tebe sam ranije stvorio, a nisi ništa bio.'“ (19: 7–9).

¹³ „Gospodaru moj,“ – reče – „daj mi neki znak!“ – „Znak će ti biti to što tri noći nećeš s ljudima razgovarati, a zdrav ćeš biti.“ I on izađe iz hrama u narod svoj i znakom im dade na znanje: „Hvalite Ga ujutro i navečer!“ (19: 10–11). O tome u Časnom Qur'ānu stoji: „Gospodaru moj,“ – zamoli on – „daj mi neki znak!“ – „Znak će biti“ – reče – što tri dana s ljudima nećeš moći govoriti, osim znakovima. I često spominji Gospodara svoga i hvali Ga krajem dana i izjutra!“ (3: 41).

¹⁴ Usp. Rusmir Mahmutćehajić, *Hval i djeva, o trajanju i prekidu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2012., str. 199.

¹⁵ O blagoslovljenom Zekerijjau i njegovom signumu šutnje, znameniti muslimanski teolog Abdulah efendija Bošnjak zbori sljedeće: „U trenutku dolaska radosne vijesti Zekerijjau, a. s., da će dobiti sina, Zekerija, a. s., bijaše prebivao pod znakom šutnje, molitve i suzdržanosti od glasovnog govorenja. Sve je bilo u znaku molitve srca, sjećanja na Boga. Tako na svijet dođe njegov sin Jahja, a. s., koji bijaše na sliku njegove nutrine i bijaše samo tajanstvo svoga oca Zekerijjaa, a. s.“ Abdulah-efendija Bošnjak, *Tumačenje dragulja poslaničke mudrosti*, Institut Ibn Sina, Sarajevo, 2011., tom IV, str. 203.

¹⁶ Usp. (3: 41).

Zekerijaa.¹⁷ Nakon što je bila optužena za grijeh da je rodila izvanbračno dijete; majka 'Isāova se štitila moralnom šutnjom kao formom nijemosti, te se branila *išāratom*, tj. neverbalnom komunikacijom.¹⁸ Primjećuje se, da je za pojam nijemosti u prenesenom smislu odnosno krijeposne šutnje u slučaju obrane moralne neporočnosti časne Merjem, upotrijebljen izraz *šawm* (najčešće se prevodi kao post). Pod njime se podrazumijeva samoodricanje, oslobađanje od osobnih tjelesnih potreba (u vrijeme obaveznog i dragovoljnog posta oslobađanje od jela, pića, spolnih i drugih užitaka). Štoviše, u nešto dubljem semantičkom polju riječi *šawm*, zapravo, artikulira značenje pojma šutnje ili "smrtno tišine", kojom, zapravo, bivaju prekriveni organi čulne spoznaje, s tim da se nasuprot njih otvaraju nevjerovatni vidici što bivaju razviđani organima transcendentne spoznaje poput duha, duše, uma i srca, uz pomoć kojih se doseže iskonska bit stvari.¹⁹

Iz navedenog primjera insistiranja poštovane Merjem na šutnji, što je u prenesenom smislu forma krijeposne nijemosti, i njezinog nenastojanja verbalnog ekspliciranja načina rođenja Božijeg poslanika 'Isāa, uočava se da bezglasnost, s vremena na vrijeme, može biti najsvrsishodniji moralni akt. Dakle, Merjema svjedoči istinu smirenošću, spokojem i sigurnošću, budući da ništa griješno nije učinila. Zapravo njena šutnja, koja je nijemost u prenesenom smislu riječi, biva emani-rana i na okruženje smirujući bijes i ljutnju u okruženju. Tim činom je i pružila priliku svom tek rođenom sinu blagoslovljenom Isāu da na nesvakidašnji način obrazloži nevjerovatni čin svoga rođenja.²⁰

¹⁷ Blagoslovljeni Zekerijja je po nekim historijskim izvorima bio oženjen tetkom, a po drugima sestrom časne Merjem.

¹⁸ Kada poštovana Merjem rađa Božijeg poslanika blagoslovljenog 'Isāa Uzvišeni Allāh, joj preporuča, kako se to navodi u Qur'ānu „...da se ne žalosti, nego da jede, pije i bude vesela...“ (19: 26); a ako vidi nekoga od ljudi da kaže: „Ja sam se zavjetovala Milostivom da ću šutjeti (*sawman*), i danas ni s kim neću govoriti.“ Više v.: Qur'ān: (19: 24–26).

¹⁹ Usp. Rešid Hafizović, *Stubovi islama i džihad*, Conectum, Sarajevo, 2015., str. 159.

²⁰ “Ja sam Allahov rob meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti i učinit će me, gdje god budem, blagoslovljenim, i naredit će mi da dok sam živ molitvu obavljam i milostinju udjeljujem, i da majci svojoj budem dobar, a neće mi dopustiti da budem drzak i nepristojan. I neka je mir nada mnom na dan kada sam se rodio i na dan kada budem umro i na dan kada budem iz mrtvih ustajao!” (19: 30–33.)

Nakon ovoga kratkog osvrtu na pojam nijemog u Qur'ānu u nastavku teksta ćemo također, ukratko, obratiti pozornost i na fenomen nijemosti u *hadisima* Božijeg poslanika Muḥammeda.

Nijemi u Predaji

U predanjima blagoslovljenog poslanika Muḥammeda spominje se i pojam "nijemi".²¹ Tako pojam nijemi, kroz *hadis*, može sadržati značenje dogmatske, eshatološke, moralne i društvene naravi.

Na tragu pravorijeka blagoslovljenog Poslanika se, kada je riječ o dogmatskoj prirodi ovoga pojma, detektira da nijemost i gluhoća mogu biti opravdani razlozi i isprike, koje sprječavaju ljudsko biće tokom detaljnijeg upoznavanja s religijskim učenjima i normama, s tim da će, ipak, predanost njihova Božijoj volji i pokornost svakako biti iskušana na Danu suda.²²

U pravorijecima (ar. *ḥadīṭ*) se, nadalje, osobito ističe i moralna vrijednost komunikacije odnosno druženja sa nijemim ljudima na ovome svijetu. Pomaganje gluhim i nijemim osobama prilikom eksplikacije govora i događaja u okolini jeste plemenit čin i izraz ljudske dobrohotnosti i nesebičnosti jednako kao što je veličanje Uzvišenog Allāha. Samim time se prezentira religiozno-moralna poruka dobra i sprječavanja zla, a analogno tome aktivni oblik takovrnog djelanja jeste omogućavanje neometanog kretanja, što jeste, pored ostaloga, i jedna od poruka predaje.²³

Zatim kada je u pitanju *eshaton*, primjećuje se da Božiji poslanik Muḥammed upozorava da će nastupiti doba velikih poroka, poput smutnje, društvene dezintegracije, nereda, anarhije i sl., te sugerira da se vjernik treba udaljiti od takovrnog nereda.²⁴ Dakle, iz poruke predaje (ar. *ḥadīṭ*) moguće je iščitati, da će istina, zapravo egzistirati pod okriljem neizgovorene riječi, kojom će biti potenciran mir i red. Štaviše, neki od

²¹ Naime, u tekstu *hadisa* se detektira arapska riječ *abkam*, i to u muškom i ženskom rodu odnosno u jednini i množini. Dapače istovrsno značenje se pronalazi i u riječi *ahras* s tim da se ovaj termin ne navodi u vjerodostojnim predajama.

²² Iṣḥāq ibn Raḥwayh, *Musnad*, "Mā yurwā 'an Sa'īd ibn al-Musayyab wa ḡayrih", br. 449.

²³ Aḥmad ibn Ḥanbal, *Musnad*, Mu'assasa ar-Risāla, Damask, 2001. br. 20. 510.

²⁴ Abū Hurayra, prenosi da je Božiji poslanik Muḥammed rekao: „Nastupit će smutnja u kojoj se istina neće čuti, govoriti, ni razaznavati. Tko se približi toj smutnji – zahvatit će ga, a korištenje jezika tada je poput isukivanja mačal!“ (Abū Dāvūd, *Sunan*, Al-Maktaba al-'aṣriyya, Beirut, IV, str. 102, br. 4.264).

prethodno navedenih poroka su, veoma, snažno primjetni u današnjem “vremenu buke”, a nju enormno producira savremena kultura i civilizacija, koja je prožeta nerijetko ravnodušnošću pred moralnim izazovima i otuđenjem od religije.

Nasuprot navedenim moralnim problemima, danas je, možda, moguće snažnije reflektirati cjelokupnu zbilju, upravo pod okriljem šutnje, koja *de facto* subordinira pojmu nijemosti. U njoj je na specifičan način, a najčešće pod okriljem mira (ar. *salām*), moguće iščitati Znakove Božije u vidu svega stvorenog *tağalliyat* (*hijerofanija*).

U određenim verzijama poznatih pravorijeka Božijeg Poslanika, koji ukazuju na predznake *Dana Suda* spominje se da će vladarima bivati osobe koje su: nage, bose, gluhe (u prihvaćanju istine) i nijeme (prilikom izricanja istine), tj. ljudi koji neće posjedovati temeljne duhovne, moralne i materijalne preduvjete za moralno-odgovorne pozicije u državi i društvu.²⁵ Naravno i u ovom slučaju, kao što je navedeno u prethodnim recima, nije riječ o *afaziji* već o nemoralnoj nijemosti koja je u suštini destruktivna za pojedinca, ali i cjelokupnu zajednicu, što je, ponovno smatramo, itekako aktuelno prvenstveno nemoralno svojstvo u današnjem dobu.

U predajama se, između ostaloga, govori i o budućem svijetu, pa se među kaznama koje čekaju grješnike i zlotvore, naglašava da će *malaki* (anđeli) koji će odvoditi takve osobe u Ğahannam (Pakao) biti slijepi i nijemi.²⁶ Slijepi, iz razloga kako ih prizori koje budu vidjeli ne bi doveli u iskušenje da u potpunosti ne provedu što se od njih traži; a nijemi kako bi nenarušenom tišinom uvećali patnju i bol osobama koje su je zaslužile. Iz pravorijeka se, također, primjećuje, da ne samo ljudi nego i melec, mogu biti nijemi.

Povijest svjedoči da se nerijetko očituje nemoć jezika tokom iskazivanja osjećanja, ali i, što je znatno pogubnije, njegove nekontroliranosti i samovolje, zbog čega vrlo često biva izgovoreno što je bespotrebno, nesuvislo i nezamislivo. Stoga je neophodno anticipirati krjeposni trenutak za nijemost u prenesenom smislu, tj. šutnju²⁷, te ustupiti dovoljno vremena slušanju i promatranju stvarnosti.

²⁵ Usp. Muslim, *Šaḥīḥ*, Dar Iḥyā ‘at-turāṭ al-‘arabi, Beirut, I, str. 40.

²⁶ Abū Dāwūd, *Sunan*, „Kitāb as-Sunna“, br. 4.127.

²⁷ Upravo o tome zbori mudra i poučna izreka, koja se veže uz iskrenog druga Božijeg poslanika Muḥammeda časnog Alija koji je kazao sljedeće „Riječ dok ne izgovoriš vladaš njom, a kada je izgovorena ona vlada tobom.”

Upravo, i zbog toga, su nijemi ljudi u fizičkom smislu ovoga pojma, na određeni način “spriječeni” verbalno uznemiravati ljude, tj. kazano vjersko-teološkim jezikom činiti grijeh govorom,²⁸ i samim time narušavati ljudsko dostojanstvo, činiti verbalno nasilje i destruirati njegovo prirodno ljudsko pravo na dostojanstvo.²⁹ S druge strane, posebna vrsta neverbalnog izričaja tj. osmijeh na licu može otvoriti beskrajna prostranstva lijepa i plemenite komunikacije, a samim time i onoga što jeste dobro, a to može činiti svaki čovjek bez obzira posjedovao sposobnost govora ili ne.³⁰

Zaključak

Prilikom prezentiranja pojma nijemost u teološkom diskursu moguće je uslovno kazano načiniti podjelu na “tjelesnu nijemost” i “(ne) moralnu”.

Kada se zbori o tjelesnoj nijemosti neophodno je istaknuti da sukladno vjersko-teološkom nauku i bez mogućnosti govora je moguće svjedočiti Istinu, tj. komunicirati i obraćati se Bogu Jednom i Jedinom, te moralno djelovati u odnosu prema svemu stvorenom. Inače, u određenim slučajevima i mnogo snažnije, iskrenije i predanije o čemu svjedoče primjeri iz blagoslovljene prošlosti. Evidentno je da tjelesna nemogućnost ispoljavanja govora ili nijemost niukom slučaju ne znači distanciranje od religije, tj. vjerovanja u Boga i činjenje dobra. Dapače, nijemi ljudi u fizičkom razumijevanju ove riječi su u mogućnosti obožavati i pokoravati se Dragom Bogu bilo da je riječ o molitvi srca (*dīkr*) ili pak uma (*fīkr*), odnosno kanonskog obreda namaza (ar. *ṣalāh*). Osim toga, *nijemi* su ljudi na izvjestan način i sačuvani od grijeha, koje je vrlo lako postići putem izgovorene riječi, koja *kao takva* može biti i bolnija od pušcanog zrna.

Druga vrsta nijemosti svojstvena je ljudima koji nipodaštavaju vrlinu i istinu, te u trenucima, kada se iziskuje verbalno svjedočanstvo kao i djelovanje zarad moralnih vrijednosti, upravo tada kod njih

²⁸ Prenosi se od Ebu Musaa da je rekao: “Ashabi su upitali: – Allahov Poslaniče, koji je najbolji musliman? – Na to je Božiji Poslanik odgovorio: – Onaj od čijeg jezika i ruke su sačuvani muslimani.”. (Buhārī, Imān, 4)

²⁹ Usp. Adnan Silajdžić, *40 hadisa sa komentarom*, El-Kalem, Sarajevo, 2017., str. 218.

³⁰ O značaju osmijeha zbori i predaja Božijeg poslanika Muḥammeda: *Osmijeh svome bratu dobro je djelo!* (At-Tirmizī, *Sunan*, Muṣṭafā al-Bābī al-Ḥalabī, Kairo, 1975., IV, str. 339).

nastupa nijemost. O ovoj skupini ljudi itekako svjedoči muslimanska Konstitutivna tradicija. Zbog toga je neophodno ustrajno djelovanje, prvenstveno religiozno-moralne naravi, kako bi se navedeni porok korigirao. Nasuprot toga, šutnja, tj. nijemost u figurativnom smislu, može sadržati i duboke moralne smjerodavnice na temelju kojih postoji mogućnost sprječavanja zla, upravo na način da se riječ ne izgovori, kako druga strana ne bi bila povrijeđena.

Korištena i citirana literatura

- Abdulah-efendija Bošnjak, *Tumačenje dragulja poslaničke mudrosti*, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, 2011., tom IV.
- Abū Dāvūd, *Sunan*, Al-Maktaba al-’ašriyya, Bejrut, IV.
- Adnan Silajdžić, “Značenje i značaj islamske tradicije” u: *Islamska tradicija Bošnjaka: izvori, razvoj i institucije, perspektive*, Zbornik radova s naučnog skupa održanog 14–16. II. 2007. u Sarajevu, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 2008.
- Adnan Silajdžić, *40 hadisa sa komentarom*, El-Kalem, Sarajevo, 2017.
- Adnan Silajdžić, *Ogledi o sunnetu i hadisu*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2019.
- Aḥmad ibn Ḥanbal, *Musnad*, Mu’assasa ar-Risāla, Damask, 2001.
- At-Tirmizī, *Sunan*, Muštafā al-Bābī al-Ḥalabī, Kairo, 1975., IV.
- Dževad Jahić, *Rječnik bosanskog jezika*, tom 7, Sarajevo, 2014.
- Muslim, *Šaḥīḥ*, Dar Iḥyā’ at-turāṭ al-’arabi, Bejrut, I.
- Rešid Hafizović, *Stubovi islama i džihad*, Conectum, Sarajevo, 2015.
- Rusmir Mahmutćehajić, *Hvala i djeva, o trajanju i prekidu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2012.

Notion of the silent in the Muslim tradition

Summary

In the first part of the paper, the term silent (mute) is briefly considered, which in physical terms represents the physical impossibility of verbal statement (*aphasia*). In addition, there is an understanding of the phenomenon of silence in a figurative sense, that is, the connection between muteness and silence. Afterwards, the above term is theologically considered primarily from a recourse of religious morality. Then further in the paper, attention was paid to the personality of God's messenger Zakariyya, who at one time did not possess the ability of linguistic speech, and communicated non-verbally (ar. *Ishārah*), more precisely with the movements of the body, which, according to the Muslim beliefs, was a sign of the truthfulness of the announcement that God gave Him. We have also reflected in the paper the notion of silence in the teachings of God's Messenger Muhammad. Keywords: mute, silence, morality, Zakariyya